

Актуальні питання розвитку Збройних Сил України

УДК 355.02

О.Г. Водчиць¹, О.М. Семененко², М.В. Абрамова², Р.В. Бойко³, А.Д. Бердочник⁴

¹ Житомирський військовий інститут ім. С.П. Корольова НАУ, Житомир

² Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Київ

³ Національний університет оборони України, Київ

⁴ Харківський університет Повітряних Сил імені І. Кожедуба, Харків

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ СТРУКТУРИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті наведений аналіз основних змін структури грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України за окремими категоріями відносно рівнів мінімальної та середньої заробітної плати в державі за період незалежності, та зроблена порівняльна оцінка відносно грошового забезпечення військовослужбовців пост радянського періоду.

Ключові слова: посадовий оклад, грошове забезпечення, соціальне забезпечення, військовослужбовець,

Вступ

Постановка проблеми та аналіз літератури.

Після ухвалення Верховною Радою України рішень щодо взяття під свою юрисдикцію усіх розташованих на українських теренах військових формувань Збройних Сил (ЗС) колишнього СРСР, та про створення одного з ключових відомств – Міністерства оборони України у військовій сфері почалися наступні процеси: формування правової основи діяльності ЗС України; реорганізація структур ЗС України; створення відповідних систем управління та забезпечення усіх елементів системи, необхідних для їх функціонування; становлення системи фінансового забезпечення військовослужбовців ЗС України; встановлення основних та додаткових видів грошового забезпечення.

Незважаючи на те, що питання підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців гостро постає в останні роки [1], жодного разу не проводився системний аналіз грошового забезпечення військовослужбовців, не вивчалися мотиваційні чинники щодо якісного виконання ними своїх обов'язків, не обґрунтовувалася доцільність введення чи припинення тих чи інших компенсаційних виплат тощо.

Аналіз динаміки змін грошового забезпечення військовослужбовців ЗС України свідчить, що його сучасний рівень [2] не тільки не забезпечує необхідної мотивації військовослужбовців до проходження служби за контрактом, а й створює проблеми з комплектуванням ЗС України [3]. Якісне комплектування ЗС України є однією із головних проблем під час формування майбутнього обрису ЗС України.

Питання удосконалення системи забезпечення військовослужбовців ЗС України (зокрема структу-

ри грошового забезпечення) [4], сьогодні дуже гостро постає в процесі формування нових документів середньострокового оборонного планування (Державної програми розвитку ЗС України) та подальшого розвитку ЗС взагалі, у зв'язку зі змінами рівня мінімальної заробітної плати, доходів різних верств населення та конкурентоспроможності на сучасному ринку праці тощо. Тема, яка розглядається в статті, є основою формування подальших поглядів керівництва держави та ЗС України щодо удосконалення системи грошового забезпечення військовослужбовців. В сучасних умовах розвитку ЗС України є достатньо актуальною та своєчасною.

Тому метою статті є аналіз основних змін структури грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил (ЗС) України та порівняльна оцінка відносно грошового забезпечення військовослужбовців пострадянського періоду.

Виклад основного матеріалу

З 6 грудня 1991 року, з дня становлення ЗС України, нарахування грошового забезпечення військовослужбовців проводилося згідно з Наказу МО СРСР "О введенні в действие положения о денежном довольствии военнослужащих Советской Армии" від 14 серпня 1978 року, який повністю втратив свою законодавчу силу лише 29 квітня 2001 року після введення Наказу МО України "Про затвердження Положення про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям ЗС України". Грошове забезпечення військовослужбовців відповідно до Наказу МО СРСР складалося з окладу за військовим званням, посадового окладу, додаткових видів грошового забезпечення та шляхового забезпечення.

Протягом 1978 – 1992 років оклад за військовим званням змінювався у межах від 85 до 50 % від посадового окладу офіцера (рис. 1).

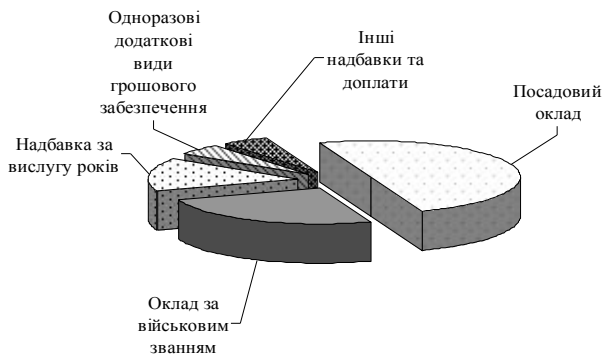

Рис. 1. Структура грошового забезпечення військовослужбовців протягом 1978 – 1992 рр.

Фінансове забезпечення військовослужбовців перевищувало рівень середньої заробітної плати по СССР майже у 4-ри рази, а мінімальної – 8,5.

Це надавало змогу підвищувати мотивацію приходу на військову службу та підтримувати відповідну елітність цієї професії. Величина посадового окладу майже вдвічі перевищувала рівень середньої заробітної плати (посадовий оклад командира корпусу становив від 230 до 260 руб. та середній рівень заробітної плати по державі – 137 руб.), а сукупна виплата додаткових видів надбавок та соціальних гарантій дозволяла забезпечувати належний життєвий рівень не тільки військовослужбовцю, а й всій його родині.

До 1991 року проводилося в середньому щоквартальне підвищення посадових окладів військовослужбовців приблизно на 15 %, а також на початку 1992 року введена окрема виплата прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям строкової служби та військовослужбовцям-мічманам, військовослужбовцям строкової служби та військовослужбовцям-жінкам одноразової грошової винагороди за безперервну службу від 3% до 20 %.

Після здобуття незалежності протягом 1992 – 2005 років було введено в дію ряд нормативно-правових актів, які визначали та уточнювали порядок виплат посадових окладів військовослужбовців, обов'язкових, додаткових надбавок та різних видів грошових винагород тощо. Переважно їх дія спрямовувалася на встановлення нових надбавок та додаткових винагород різним категоріям офіцерського складу. Навіть була здійснена спроба введення надбавки “заслужений юрист України” у 2005 році, що становила 30 % від посадового окладу, яка була відмінена у 2006 році Указом Президента України № 272.

Особливої уваги заслуговує введення в дію закону “Об индексации денежных доходов населения”, що дозволило отримувати військовослужбовцям суми індексації їх грошового забезпечення за попередній місяць (даний закон спочатку був введений в дію для захисту малозабезпечених верств населення від впливу зростаючих темпів інфляції.)

Тобто, з 1992 року постійне підвищення як посадових окладів так і окладів за званням частково було призупинено та замінено отриманням відповідної суми індексації залежно від змін темпів інфляції у державі (рис. 2) та поступовим підвищенням премій, доплат. Тобто, фінансове забезпечення військовослужбовців все частіше почало залежати від підвищення або встановлення додаткових видів грошового забезпечення.

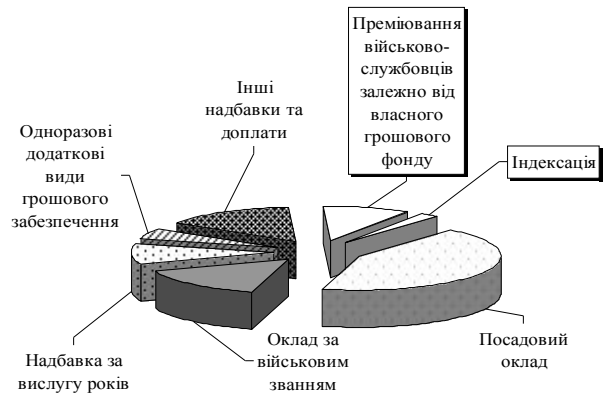

Рис. 2. Структура грошового забезпечення військовослужбовців протягом 1992 – 1994 рр.

Але, у зв'язку з наростаючими темпами інфляції з 110 до 1000 % та нестабільного рівня державної грошової одиниці під час кризових років навіть постійне підвищення розмірів посадових окладів та інших додаткових виплат суттєво не впливало на збільшення рівня як фінансового так і соціального забезпечення військовослужбовців. Тому наприкінці 1993 року для забезпечення постійного підвищення посадових окладів було введено спеціальну шкалу прив'язану до рівня мінімальної заробітної плати (наприклад Постанова Кабінету міністрів України № 419 “Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ”) та встановлені нові посадові оклади (посадовий оклад командира корпусу становив 130550 крб., що вже на цей час був у 1,24 рази меншим за рівень середньої заробітної плати).

З 01.12.1993р. були підвищені посадові оклади за військовим званням лише особам строкової служби, військовослужбовцям жінкам, та тим, що проходять службу за контрактом на посадах солдат, матросів, сержантів та старшин на 18 %. Також з 1994 року виникла можливість преміювання військовослужбовців залежно від власного грошового фонду на розсуд командира частини. Але прикріплення величин посадових окладів до змін мінімальної заробітної плати, у зв'язку з наявною гіперінфляцією та швидким знеціненням грошової одиниці, не дало необхідних позитивних змін щодо суттєвого підвищення фінансового забезпечення військовослужбовців. Розрив між рівнями мінімальної та середньої заробітної плати мав тенденцію до щомісячного збільшення, а завдяки сталому рівню посадового окладу та окладу за військовим званням рівень соціальної забезпеченості вій-

ськовослужбовців – не змінювався. Для аналізу динаміки змін у структурі грошового забезпечення був визначений коефіцієнт щорічної зміни рівня грошового забезпечення відносно величини мінімальної

заробітної плати (рис. 3) для таких категорій військовослужбовців, як командир корпусу, командир батальйону (дивізіону), командир взводу, командир бригади, командир роти.

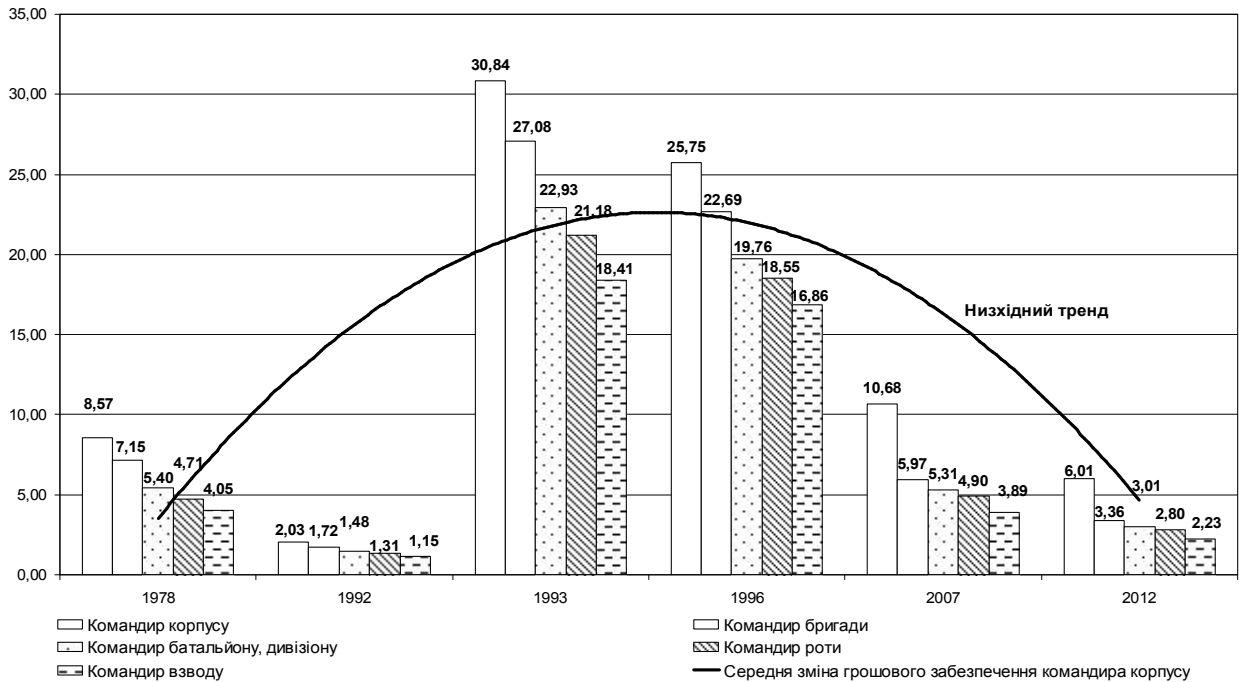

Рис. 3. Динаміка грошового забезпечення окремих категорій військовослужбовців відносно рівня мінімальної заробітної плати, у %

Результати свідчать про стійке зменшення фінансового забезпечення військовослужбовців ЗС України з 1993 року по 2012 роки включно. Незважаючи на різке збільшення фінансування у 1993 році загалом за 34 роки наявна низхідна тенденція до підвищення грошового забезпечення відносно щорічних змін мінімальної заробітної плати по державі.

З кінця 1994 року, у зв'язку з додатковою економією бюджетних коштів схема прив'язки встановлення посадових окладів до рівня мінімальної заробітної плати була скасована та знову встановленні їх законодавчо визначені величини (величина окладу за військовим званням полковника у 1994 році була в 1,37 раз меншою за величину середньої заробітної плати, а у 2012 – у 8,17). Протягом 1995 – 1996 років в середньому два рази на рік проводилося незначне корегування розмірів посадових окладів. У 1995 році було введено ряд стимулюючих надбавок та виплат що мали постійний щомісячний характер (надбавка 40% за особливі умови служби (рис. 4), виконання особливо важливих завдань, до 50% за значний обсяг робіт та виплата премій за рахунок фонду преміювання тощо).

Тобто, з часом, постійні зміни посадових окладів почали замінювати через введення нових стимулюючих премій, що мали щомісячний обов'язковий характер (наприклад, у 2004 році максимальна сума однієї з таких премій досягла 33,3 % від посадового окладу військовослужбовця).

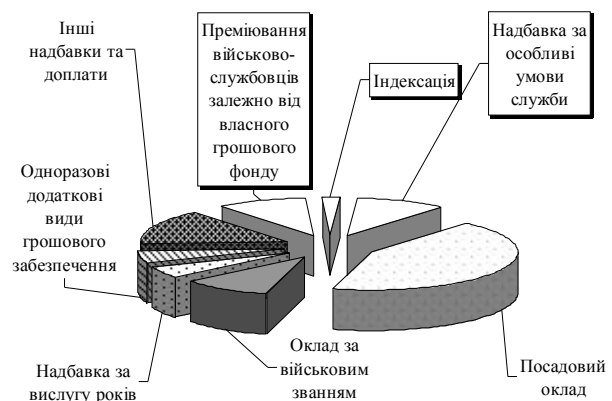

Рис. 4. Структура грошового забезпечення військовослужбовців протягом 1995 – 1996 рр.

Через введення в дію 7 листопада 2007 року Постанови КМ України № 1294 “Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу”, була докорінно змінена схема розрахунку грошового забезпечення: змінені розміри посадових окладів, премій, надбавок та доплат. Деякі виплати були замінені іншими (наприклад, премія у розмірі 33,3 % за старим посадовим окладом була замінена на 10 % за новим відповідно до Наказу МО України № 260 “Про затвердження інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам”, але від нового посадового окладу).

Норми цієї постанови запроваджували нові умови грошового забезпечення військовослужбовців дев'яти силових міністерств і відомств, так і для осіб, звільнених з військової служби у минулі роки.

Зокрема, структура та умови грошового забезпечення змінюються для військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Служби безпеки, Державної прикордонної служби, Державної спеціальної служби транспорту, Управління державної охорони, Служби зовнішньої розвідки та Державної кримінально-виконавчої служби. Після 2007 року жодним нормативним актом не була визначена необхідність збільшення розмірів посадових окладів та окладів за військовим званням військовослужбовців. Підвищення загального розміру грошового забезпечення відбувалося за рахунок збільшення розміру обов'язкової для виплати премії та надбавки за виконання особливо важливих завдань під час проходження служби (рис. 5).

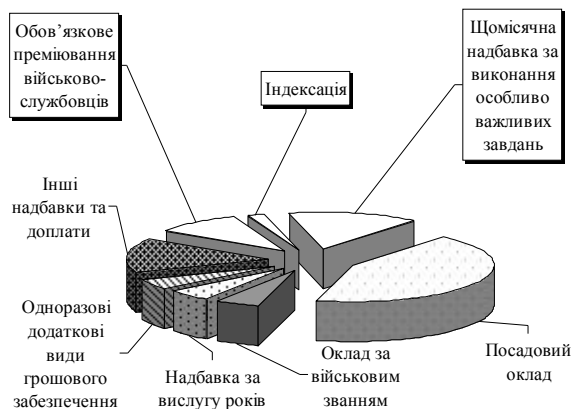

Рис. 5. Структура грошового забезпечення військовослужбовців протягом 1997 – 2007 рр.

На підставі постанови Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2007 року №1294, наказом Міністра оборони України від 5 листопада 2010 року №576 “Про внесення змін до наказу Міністра оборони України від 22 липня 2010 №380” з 1 листопада 2010 року було збільшено мінімальний розмір преміювання військовослужбовців Збройних Сил України до 55 (70) відсотків посадового окладу, а з 1 червня 2011 року – 90 % для офіцерів, 110 % для контрактників, у 2011 році – особам сержантського та старшинського складу та науково-педагогічним працівникам з числа військовослужбовців кафедр вищих військових навчальних закладів, що мають статус національних – 70 %, іншим військовослужбовцям – 55%, а у 2012 році – особам сержантського та старшинського складу – 125%, науково-педагогічним працівникам з числа військовослужбовців в кафедр вищих військових навчальних закладів, що мають статус національних – 105%, іншим військовослужбовцям – 90%.

Таким чином, відбулось збільшення рівня грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань шляхом збільшення розміру премії до 90 – 125 % посадового окладу та виплати надбавки за виконання особливо важливих завдань у розмірі 50 % від сукупності посадового окладу та окладу за званням (рис. 6). Для аналізу динаміки змін у структурі грошового забезпечення був визначений коефіцієнт щорічної зміни рівня грошового забезпечення відносно величини середньої заробітної плати (рис. 7). Результати свідчать про постійне підвищення фінансового забезпечення військовослужбовців відносно рівня середньої заробітної плати по державі (з 1992 по 2007 роки) та подальше його різке зниження. Навіть за суттєвого підвищення розмірів премій все одно рівень фінансового забезпечення військовослужбовців має тенденцію до щорічного зниження відносно розмірів мінімальної та середньої заробітних плат по державі. Наприклад, у 2007 році командир корпусу отримував у 3,63 рази більше грошове забезпечення порівняно до розміру середньої заробітної плати, а у 2012 році – на 2,25 (порівняно до мінімальної даний показник зменшився з 10,68 до 6,01). Відповідно до Концепції реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року [5] передбачається збільшення питомої ваги посадових окладів та окладів за званням у структурі грошового забезпечення на 80 % для підвищення престижу професії та можливості конкурентно-спроможності на ринку праці, так як середнє грошове забезпечення контрактника майже в половину менше за розмір середньої заробітної плати.

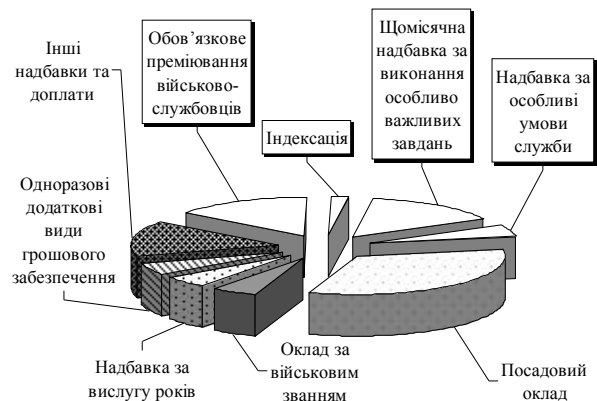

Рис. 6. Структура грошового забезпечення військовослужбовців протягом 2008 – 2012 рр.

Сьогодні склалася ситуація, за якої, навіть з урахуванням виплати премії (90%) та надбавки за виконання особливо важливих завдань, грошове забезпечення військовослужбовців не може перевищити рівень фінансового забезпечення військовослужбовців 2007 року, що також здійснює свій вплив на рівень соціального забезпечення військовослужбовців та конкурентоспроможність військової служби на ринку праці.

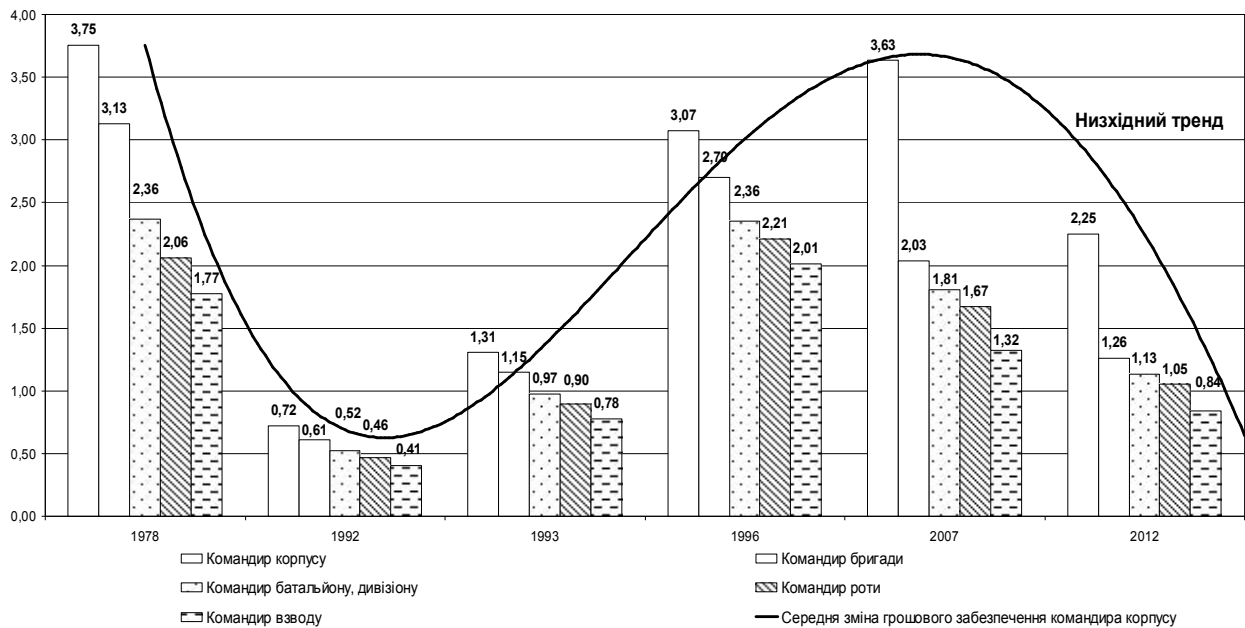

Рис. 7. Динаміка грошового забезпечення окремих категорій військовослужбовців відносно рівня середньої заробітної плати, у %

Висновки

У структурі грошового забезпечення з часу набуття Україною незалежності було здійснено ряд змін, які в основному не зачіпали рівні як посадових окладів так і окладів за військовим званням. Збільшення розмірів грошового забезпечення здійснюється завдяки підвищенню або встановленню премій та доплат.

Подальше збереження сучасної структури виплат грошового забезпечення військовослужбовцям ЗС України може призвести до поглиблення виявлених тенденцій: збереження на сталому рівні посадових окладів, що є не конкурентоспроможними на ринку праці; підвищення розміру грошового забезпечення за рахунок додаткових виплат та премій, що зменшує соціальний захист військовослужбовців; несвоєчасне підвищення рівня грошового забезпечення (за рахунок премій та додаткових виплат) через відсутність законодавчо закріплених нормативних норм "автоматичного" підвищення

посадових окладів; збереження на фіксованому рівні величини окладу за звання тощо.

Список літератури

1. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України № 390/2012 від 08.06.2012 р., "Про нову редакцію Воєнної доктрини України".
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 2000 р. № 829 "Про грошове забезпечення військовослужбовців".
3. Проект Концепції реформування і розвитку Збройних сил України (ЗСУ) до 2017 р.
4. Згідно рішення Міністра оборони України № 13983 від 06.11.2012 року на Пропозиції директора Департаменту фінансів України № 248/3/9/1/150 від 01.11.2012 року.
5. Офіційний сайт Міністерства оборони України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.mil.gov.ua/index.php?part=reform_faq&lang=ua.

Надійшла до редколегії 14.02.2013

Рецензент: канд. техн. наук, проф. Ю.І. Миргород, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

АНАЛИЗ ДИНАМИКИ СТРУКТУРЫ ДЕНЕЖНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

А.Г. Водчиць, О.М. Семененко, М.В. Абрамова, Р.В. Бойко, А.Д. Бердочник

В статье приведен анализ основных изменений структуры денежного обеспечения военнослужащих Вооруженных Сил Украины за отдельными категориями относительно уровней минимальной и средней заработной платы в государстве за период независимости, и сделана сравнительная оценка относительно денежного обеспечения военнослужащих пост советского периода.

Ключевые слова: должностной оклад, денежное обеспечение, социальное обеспечение, военнослужащий.

ANALYSIS OF DYNAMICS OF STRUCTURE OF CASH COVER OF SERVICEMEN OF MILITARY POWERS OF UKRAINE

A.G. Vodchic', O.M. Semenenko, M.V. Abramova, R.V. Boyko, A.D. Berdochnik

In the article the analysis of basic changes of structure of cash cover of servicemen of Military Powers of Ukraine is resulted after separate categories in relation to the levels of minimum and middle заработной платы in the state for period of independence, and a comparative estimation is done in relation to the cash cover of servicemen post of soviet period.

Keywords: post salary, cash cover, public welfare, serviceman.